YHTEISÖJEN ENSIMMÄISEN OIKEUSASTEEN TUOMIOISTUIMEN TUOMIO (neljäs jaosto)

20 päivänä maaliskuuta 2002 *

Asiassa T-16/99,

Lögstör Rör (Deutschland) GmbH, kotipaikka Fulda (Saksa), edustajinaan asianajajat H.-J. Hellmann ja T. Nägele, prosessiosoite Luxemburgissa,

kantajana,

vastaan

Euroopan yhteisöjen komissio, asiamiehinään W. Mölls ja É. Gippini Fournier, prosessiosoite Luxemburgissa,

vastaajana,

jossa kantaja vaatii EY:n perustamissopimuksen 85 artiklan soveltamismenettelyssä (asia N:o IV/35.691/E-4: esieristettyjen kaukolämmitysputkien alan kartelli) 21 päivänä lokakuuta 1998 tehdyn komission päätöksen 1999/60/EY (EYVL 1999, L 24, s. 1) kumoamista tai toissijaisesti kyseisessä päätöksessä sille määrätyn sakon määrän pienentämistä,

* Oikeudenkäyntikieli: saksa.

EUROOPAN YHTEISÖJEN ENSIMMÄISEN OIKEUSASTEEN TUOMIOISTUIN (neljäs jaosto),

toimien kokoonpanossa: jaoston puheenjohtaja P. Mengozzi sekä tuomarit V. Tiili ja R. M. Moura Ramos,

kirjaaja: johtava hallintovirkamies B. Pastor,

ottaen huomioon kirjallisessa käsittelyssä ja 24.10.2000 pidetyssä istunnossa esitetyn,

on antanut seuraavan

tuomion [1]

Kanteen perustana olevat tosiseikat

1 Kantaja on Saksan oikeuden mukaan perustettu yhtiö, joka tuottaa kaukolämmitykseen tarkoitettuja putkia ja jota kutsuttiin vuoden 1998 puoleenväliin saakka nimellä Pan-Isovit GmbH. Yhtiön osti vuoden 1996 lopussa tanskalainen yhtiö Løgstør Rør A/S (jäljempänä Løgstør).

2 — 7 — —

1 — Tuomion perusteluista esitetään ainoastaan ne kohdat ja perustelut, joiden julkaisemista ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin pitää tarpeellisina. Muut asiaa koskevat tosiseikat ja oikeudelliset seikat on esitetty asiassa T-23/99, LR AF 1998 vastaan komissio, tuomio 20.3.2002, Kok. s. II-1705.

8 Komissio teki 21.10.1998 EY:n perustamissopimuksen 85 artiklan soveltamismenettelyssä (asia N:o IV/35.691/E-4: esieristettyjen kaukolämmitysputkien alan kartelli) päätöksen 1999/60/EY (EYVL 1999, L 24, s. 1), jota on oikaistu ennen julkaisemista 6.11.1998 tehdyllä päätöksellä [C(1998) 3415 lopullinen] (jäljempänä päätös tai kanteen kohteena oleva päätös), jossa se totesi eri yritysten ja muun muassa kantajana olevan yrityksen osallistuneen EY:n perustamissopimuksen 85 artiklan 1 kohdassa (josta on tullut EY 81 artiklan 1 kohta) tarkoitettuihin sopimuksiin ja yhdenmukaistettuihin menettelytapoihin (jäljempänä kartelli).

9 Päätöksen mukaan neljä tanskalaista kaukolämmitysputkien valmistajaa oli vuoden 1990 lopulla tehnyt sopimuksen kotimaan markkinoillaan noudatettavasta yleisestä yhteistyöperiaatteesta. Sopimus yhdisti ABB IC Møller A/S:n, sveitsiläis-ruotsalaisen konsernin ABB Asea Brown Boveri Ltd:n tanskalaisen sivuliikkeen (jäljempänä ABB), Dansk Rørindustri A/S:n, joka tunnetaan myös nimellä Starpipe (jäljempänä Dansk Rørindustri), Løgstørin ja Tarco Energi A/S:n (jäljempänä Tarco) (näistä neljästä yrityksestä yhdessä käytetään jäljempänä ilmaisua tanskalaiset valmistajat). Ensimmäisiä toimenpiteitä oli koordinoida sekä Tanskassa sovellettavien hintojen että vientihintojen korotusta. Tanskan markkinoiden jakamista varten vahvistettiin kiintiöt, joita sovelsi ja valvoi myyntijohtajien "yhteysryhmä". Kunkin hankkeen osalta yritys, jolle yhteysryhmä osoitti hankkeen, ilmoitti muille osallistujille hinnan, jota se aikoi tarjota, ja muut toimittajat tekivät korkeamman tarjouksen suojellakseen kartellin nimeämää toimittajaa.

10 Päätöksen mukaan kantaja ja Henss/Isoplus-konserni (jäljempänä Henss/Isoplus) olivat syksystä 1991 alkaen osallistuneet tanskalaisten valmistajien säännöllisesti pitämiin kokouksiin. Näiden kokousten yhteydessä oli keskusteltu Saksan markkinoiden jakamisesta. Valmistajat olivat päätöksen mukaan tehneet elokuussa 1993 sopimuksia, joissa vahvistettiin kunkin kartelliin osallistuneen yrityksen myyntikiintiöt.

11 Päätöksessä todetaan myös, että kaikki valmistajat olivat tehneet vuonna 1994 sopimuksen kiintiöiden määrittämiseksi yhteisön markkinoille kokonaisuu-

dessaan. Tämä Euroopan laajuinen kartelli oli rakenteeltaan kaksitasoinen. "Johtajien klubiin" kuuluivat kartelliin osallistuvien yritysten hallitusten johtajat tai toimitusjohtajat, ja se asetti kullekin yritykselle tietyt kiintiöt sekä markkinoilla yleensä että erilliset kiintiöt eri kansallisille markkinoille, joihin kuuluivat Saksa, Itävalta, Tanska, Suomi, Italia, Alankomaat ja Ruotsi. Joillekin kansallisille markkinoille perustettiin paikallisista myyntijohtajista koostuvat "yhteysryhmät", joille annettiin tehtäväksi hallinnoida sopimusjärjestelyjä jakamalla yksittäiset hankkeet ja koordinoida yhteistyöhön perustuvaa tarjousmenettelyä.

12 Saksan markkinoiden osalta päätöksessä todetaan, että kuuden päävalmistajan (ABB, Dansk Rørindustri, Henss/Isoplus, Løgstør, Tarco ja kantaja) ja Brugg Rohrsysteme GmbH:n (jäljempänä Brugg) 18.8.1994 pitämän kokouksen jälkeen Saksan yhteysryhmä piti ensimmäisen kokouksensa 7.10.1994. Kyseinen ryhmä kokoontui pitkään vuoden 1995 kesäkuun lopussa suoritettujen komission tarkastusten jälkeen, vaikka kyseisestä ajankohdasta alkaen kokoukset pidettiinkin Euroopan unionin ulkopuolella Zürichissä. Zürichissä pidettiin kokouksia 25.3.1996 saakka.

13 Kartellin yhtenä erityispiirteenä päätöksessä pidetään muun muassa sellaisten yhdenmukaistettujen toimenpiteiden hyväksymistä ja toteuttamista, joilla pyrittiin poistamaan markkinoilta ainoa kartellin ulkopuolinen merkittävä yritys eli Powerpipe. Komissio täsmentää, että eräät kartelliin osallistuneet palkkasivat itselleen Powerpipen avainhenkilöstöä ja antoivat Powerpipen ymmärtää, että sen oli syytä vetäytyä Saksan markkinoilta. Sen jälkeen kun Powerpipe oli maaliskuussa 1995 saanut itselleen tärkeän saksalaisen hankkeen, Düsseldorfissa pidettiin kokous, johon olivat osallistuneet edellä mainitut kuusi valmistajaa sekä Brugg. Komission mukaan kyseisessä kokouksessa päätettiin yhteisen boikotin kohdistamisesta Powerpipen asiakkaisiin ja toimittajiin. Boikotti toteutettiin tämän jälkeen.

14 Komissio esittää päätöksessään perusteluja sille, minkä vuoksi vuoden 1990 lopulla tanskalaisten valmistajien välillä tehtyjen nimenomaisten markkinoiden jakamista koskevien järjestelyjen lisäksi lokakuussa 1991 alkaneiden järjestelyjen voidaan katsoa kokonaisuudessaan muodostaneen perustamissopimuksen

85 artiklan 1 kohdassa tarkoitetun kielletyn "sopimuksen". Komissio korostaa lisäksi, että "Tanskan" ja "Euroopan" kartellit olivat itse asiassa yksi kartelli, jonka toiminta oli kyllä alkanut Tanskassa mutta jonka pitkän aikavälin päämääränä oli alusta alkaen ollut kontrollin ulottaminen koskemaan markkinoiden kaikkia toimijoita. Komissio katsoo, että valmistajien välisellä jatkuvalla sopimuksella oli merkittävä vaikutus jäsenvaltioiden väliseen kauppaan.

15 Näiden perustelujen jälkeen päätöksessä määrätään seuraavaa:

"1 artikla

ABB Asea Brown Boveri Ltd, Brugg Rohrsysteme GmbH, Dansk Rørindustri A/S, Henss/Isoplus Group, Ke-Kelit Kunststoffwerk GmbH, Oy KWH Tech Ab, Løgstør Rør A/S, Pan-Isovit GmbH, Sigma Tecnologie di rivestimento Srl ja Tarco Energi A/S ovat rikkoneet perustamissopimuksen 85 artiklan 1 kohtaa perusteluosassa kuvatulla tavalla ja siinä kuvatussa laajuudessa osallistumalla esieristettyjen kaukolämmitysputkien alalla sopimusten ja yhdenmukaistettujen menettelytapojen kokonaisuuteen, joka sai alkunsa noin marras-joulukuussa 1990 neljän tanskalaisvalmistajan välisenä, laajeni sitten muille kansallisille markkinoille ja koskemaan Pan-Isovitia ja Henss/Isoplusia sekä muodosti vuoden 1994 lopulla laajan, koko yhteismarkkinat kattavan kartellin.

Rikkominen kesti seuraavasti:

— —

— Pan-Isovit — — noin marras-joulukuusta 1990 — — ainakin vuoden 1996 maalis- tai huhtikuuhun — — ,

— —

Rikkomisen pääpiirteet olivat seuraavat:

— kansallisten markkinoiden ja lopulta koko Euroopan markkinoiden jakaminen osallistujien kesken kiintiöiden pohjalta,

— kansallisten markkinoiden osoittaminen tietyille valmistajille ja sen järjestäminen, että muut valmistajat vetäytyvät markkinoilta,

— tuotteen ja yksittäisten hankkeiden hintojen sopiminen,

— yksittäisten hankkeiden osoittaminen määrätyille valmistajille ja tarjousmenettelyn ohjaileminen näiden hankkeiden osalta tarkoituksena varmistaa, että kartellin määräämä valmistaja sai kyseisen urakan,

— yhdenmukaistettujen toimintatapojen sopiminen ja toteuttaminen kartellin suojaamiseksi ainoan sen ulkopuolisen merkittävän toimijan Powerpipe AB:n kilpailulta ja kilpailijan kaupallisen toiminnan estämiseksi, sen liiketoiminnan vahingoittamiseksi tai sen poistamiseksi kokonaan markkinoilta.

— —

3 artikla

Edellä 1 artiklassa mainituille yrityksille määrätään siinä todettujen rikkomisten vuoksi seuraavat sakot:

— —

h) Pan-Isovit GmbH, sakkoa 1 500 000 ecua;

— — ."

16
22 — —

Aineelliset kysymykset

23 Kantaja esittää viisi kanneperustetta. Ensimmäinen kanneperuste koskee tosiseikastovirheitä ja oikeudellisia virheitä perustamissopimuksen 85 artiklan 1 kohtaa sovellettaessa. Toinen kanneperuste koskee puolustautumisoikeuksien loukkaamista. Kolmas kanneperuste koskee asetuksen N:o 17 15 artiklan 2 kohdan rikkomista, yleisten oikeusperiaatteiden loukkaamista ja sakon määrän arvioimiseen liittyviä arviointivirheitä. Neljäs kanneperuste koskee perusteluvel-

vollisuuden laiminlyöntiä sakon määrän arvioimisen yhteydessä. Viidennen kanneperusteen mukaan viivästyskorko, joka peritään, jos sakkoa ei suoriteta viipymättä, on kohtuuton.

24
—
206 — —

III *Kanneperuste, joka koskee asetuksen N:o 17 15 artiklan 2 kohdan rikkomista, yleisten oikeusperiaatteiden loukkaamista ja sakon määrän arvioimiseen liittyviä arviointivirheitä*

207
—
353 — —

F *Kantajan liikevaihdon virheellinen arviointi*

1. Asianosaisten väitteet ja niiden perustelut

354 Kantaja väittää, että komissio on virheellisesti lähtenyt 1 910 000 ecun summasta, kun se on sakon suuruuden arvioimiseksi määrittänyt summan, joka vastaa 10:tä prosenttia liikevaihdosta, joka on kertynyt kunkin rikkomiseen osallistuneen yrityksen edellisenä tilikautena.

355 Kantaja toteaa, että komissio on ottanut perustaksi kokonaisliikevaihdon, joka on ollut 37 526 242 Saksan markkaa (DEM) ja joka komission mukaan vastaa

noin 18,9:ää miljoonaa ecua eli kantajan 19.3.1998 päivätyssä vastauksessa 24.2.1998 päivättyyn tietopyyntöön ilmoittamaa summaa. Kantaja on kuitenkin kyseisessä kirjeessä korostanut, että kokonaisliikevaihto kattoi yrityksen niin kutsutun sisäisen liikevaihdon ja koski konsernin sisäisiä kaupallisia suhteita, joiden arvo oli 5 211 500 DEM. Sisäistä liikevaihtoa ei voida ottaa huomioon, koska yrityksen todellinen taloudellinen painoarvo määrittyy sen ulkoisen liikevaihdon perusteella. Koska kyseinen sisäinen liikevaihto on todellisuudessa 5 363 850 DEM, asetuksen N:o 17 15 artiklan mukainen sakon enimmäismäärä on kantajan mukaan 32 162 392 DEM tai vastaavasti 16,2 miljoonaa ecua.

356 Sisäisen ja ulkoisen liikevaihdon erottaminen toisistaan on osa komission vakiintunutta ratkaisukäytäntöä. Tällaisen eron tekeminen on todettu komission tiedonannossa liikevaihdon laskemisesta yrityskeskittymien valvonnasta annetun neuvoston asetuksen (ETY) N:o 4064/89 mukaan (EYVL 1998, C 66, s. 25). Erottelu on vahvistettu myös ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen asiassa T-77/92, Parker Pen vastaan komissio, 14.7.1994 antamassa tuomiossa (Kok. 1994, s. II-549), jossa ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin on viitannut kokonaisliikevaihtoon sakon määrän arvioimiseksi.

357 Vastaaja huomauttaa, että niin kutsuttu sisäinen liikevaihto on otettava huomioon asetuksen N:o 17 15 artiklan mukaista 10 prosentin enimmäismäärää laskettaessa. Tytär- ja sisaryhtiöihin tehdyt toimitukset ovat yhtä tärkeitä, kun arvioidaan yrityksen maksukykyä, joka heijastuu asetuksen N:o 17 mukaiseen 10 prosentin enimmäismäärään.

2. Ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimen arviointi asiasta

358 Vakiintuneesta oikeuskäytännöstä käy ilmi, että harkitessaan sakon suuruutta komissio voi ottaa huomioon liikevaihdon, joka koostuu paitsi sen tuotteen,

jonka osalta kilpailusääntöjä on rikottu, myynnistä muille saadusta liikevaihdosta myös kyseisen tuotteen sisäisten toimitusten arvosta, kun tuote luovutetaan liiketoimintayksiköille, jotka ovat osa kyseisiä yrityksiä, jotka kuuluvat kyseiselle yritykselle ja jotka eivät ole siitä erillisiä oikeushenkilöitä (asia T-304/94, Europa Carton v. komissio, tuomio 14.5.1998, Kok. 1998, s. II-869, 121 ja 122 kohta).

359 Yhtiön sisäisten toimitusten arvon huomioon ottamista sakon suuruutta määrättäessä ei missään säännöksessä tai määräyksessä kielletä. Sakon ylärajan, joka on 10 prosenttia yrityksen liikevaihdosta, tarkoituksena on estää se, että sakot olisivat suhteettomia suhteessa yrityksen kokoon, ja koska ainoastaan kokonaisliikevaihdon avulla on todella mahdollista saada likimääräistä tietoa yrityksen koosta, tämä prosenttiluku on ymmärrettävä siten, että sillä viitataan kokonaisliikevaihtoon (em. asia Europa Carton v. komissio, tuomion 123—125 kohta).

360 Se, että sisäisten toimitusten arvoa ei otettaisi huomioon, merkitsisi väistämättä vertikaalisesti integroitujen yhtiöiden perusteetonta suosimista. Kartellista saatua hyötyä ei tässä tilanteessa voitaisi ottaa huomioon, ja kyseinen yritys välttyisi seuraamukselta, joka on oikeassa suhteessa sen asemaan niiden tuotteiden markkinoilla, joiden osalta kilpailusääntöjä on rikottu (asia C-248/98 P, KNP BT v. komissio, tuomio 16.11.2000, Kok. 2000, s. I-9641, 62 kohta; em. asia Europa Carton v. komissio, tuomion 128 kohta).

361 Kantajan yrityskeskittymiin sovellettavia säännöksiä koskevien perustelujen osalta riittää, kun todetaan, että yrityskeskittymien yritysten kokonaisliikevaihtoa laskettaessa mahdollisten "sisäisten myyntien" eliminointi, josta säädetään asetuksen N:o 4064/89 5 artiklan tietyissä säännöksissä, selittyy sillä, että tällaisten liiketoimien huomioon ottaminen aiheuttaisi sen, että sama liikevaihto otettaisiin huomioon kahdesti (em. asia Europa Carton v. komissio, tuomion

130 kohta). Nyt tarkasteltavassa asiassa ei samaa liikevaihtoa ole kuitenkaan otettu huomioon kahdesti.

362 Näin ollen edellä mainitussa asiassa Parker Pen vastaan komissio annettu tuomio ei johda toisenlaiseen tulkintaan, koska siinä ei viitata lainkaan yhtiön sisäisten myyntien huomioon ottamista koskevaan kysymykseen.

363 Näin ollen kantajan esittämä kanneperuste on hylättävä siltä osin kuin se koskee kantajan liikevaihdon virheellistä määrittämistä.

364 — 389 — —

Näillä perusteilla

YHTEISÖJEN ENSIMMÄISEN OIKEUSASTEEN TUOMIOISTUIN
(neljäs jaosto)

on antanut seuraavan tuomiolauselman:

1) **Kanne hylätään.**

2) **Kantaja velvoitetaan korvaamaan oikeudenkäyntikulut.**

Mengozzi Tiili Moura Ramos

Julistettiin Luxemburgissa 20 päivänä maaliskuuta 2002.

H. Jung

kirjaaja

P. Mengozzi

jaoston puheenjohtaja